

Vaasan sosiaali- ja terveystoimi/Sosiaalityö ja perhepalvelut/Vammaispalvelut

HENKILÖKOHTAINEN APU VAIKEAVAMMAISELLE HENKILÖLLE – SOVELTAMISOHJEET 01.12.2009 LÄHTIEN

YLEISTÄ HENKILÖKOHTAISESTA AVUSTA

Henkilökohtaisen avun tavoitteet

Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vaikeavammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.

Henkilökohtainen apu lisää vaikeavammaisen henkilön yhdenvertaisuutta ja itsenäisyyttä sekä parantaa hänen mahdollisuuttaan osallistua yhteiskunnan eri toimintoihin.

Vaikeavammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta pyritään edistämään ensinnäkin suhteessa vammattomiin henkilöihin.

Palvelujen järjestäessä otetaan huomioon henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä yksilöllinen avuntarve.

Välttämätön henkilökohtainen apu

Henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan vammaispalvelulaissa vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avustamista kotona ja kodin ulkopuolella:

- 1) päivittäisissä toimissa;
- 2) työssä ja opiskelussa;
- 3) harrastuksissa;
- 4) yhteiskunnallisessa osallistumisessa; tai
- 5) sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä

Henkilökohtaisen avun määrä ja laajuus

Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa kuin vaikeavammaisen henkilö sitä välttämättä tarvitsee.

Harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja sosiaalisten vuorovaikutusten ylläpitämiseen henkilökohtaista apua on järjestettävä vähintään 30 tuntia kuukaudessa (siirtymäaikana 31.12.2010 asti vähintään 10 tuntia kuukaudessa), jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avuntarvetta.

Järjestämisvelvollisuus ja palvelun toissijaisuus

Vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestetään, jos vammaisen henkilö ei saa riittäviä ja hänelle sopivia palveluja tai tukitoimia muun lain nojalla (VpL § 4). Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) 1 §:ssä tarkoitettulle henkilölle järjestetään kuitenkin hänen vammaisuutensa edellyttämiä palveluja ja tukitoimia ensisijaisesti vammaispalvelulain nojalla siltä osin kuin ne ovat hänen palveluntarpeeseensa nähden riittäviä ja sopivia sekä muutoinkin hänen etunsa mukaisia.

Kunnalla on erityinen velvollisuus järjestää henkilökohtainen apu vaikeavammaiselle henkilölle jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Subjektiivinen oikeus henkilökohtaiseen apuun vaikeavammaiselle henkilölle perustuu vammaispalvelulain (1987/380) §:ään 8c ja 8d. Kunnalla ei kuitenkaan ole erityistä velvollisuutta henkilökohtaisen avun järjestämiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein.

Henkilökohtainen apu suhteessa muihin sosiaalipalveluihin

Vammaispalvelulain tarkoituksena on täydentää yleisiä sosiaalipalveluja. Sekä sopivuus- että riittävyyskriteereiden tulee molempien täytyä samanaikaisesti. Vammaispalvelulaki voi tulla sovellettavaksi silloin, kun ensisijaiset palvelut eivät ole vammaiselle henkilölle hänen vammastaan tai sairaudestaan aiheutuva tarve huomioon ottaen sopivia. Henkilökohtaisen avun osalta tulee lisäksi vaikeavammaisuuden kriteerien täytyä.

Henkilökohtainen apu ja kotipalvelu

Esimerkiksi kotipalvelun tai palveluasumisen palvelut ovat ensisijaisia, mikäli henkilön avun tarve painottuu ensisijaisesti perushoitoon tai palvelut ovat hänelle riittäviä ja sopivia vammaa tai sairautta huomioon ottaen.

Henkilökohtainen apu ja palveluasuminen

Vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen vaikeavammaisen henkilön omassa kodissaan voidaan järjestää henkilökohtaisella avulla, mikäli palvelun saannin kriteerit täyttyvät.

Muiden asumispalveluiden piirissä olevien vaikeavammaisten henkilöiden avun saanti päivittäisissä toiminnoissaan kotona turvataan edelleen kotipalvelun, palvelutalon tai asumisyksikön henkilökunnan antamalla avulla. Silloin mahdollinen henkilökohtainen apu kohdistuu lähinnä kodin ulkopuolisiin toimiin.

Henkilökohtainen apu ja lapset

Vaikeavammaiselle lapselle voidaan myöntää henkilökohtaista apua ikätasoaan vastaavaan kuten asiointi-, harrastus- ja virkistystoimintaan. Ensisijaisesti kyse on tällöin kodin ulkopuolella tapahtuvasta toiminnasta. Vanhempien lapselleen antama hoiva ja huolenpito eivät ole lain tarkoittamaa avustamista, eikä sitä toteuteta henkilökohtaisen avun turvin.

Kasvatus- ja opetusvirasto järjestää peruskouluikäisten lasten ja nuorten ja päivähoitossa olevien lasten avustajapalvelut päivähoitossa ja peruskoulussa.

Henkilökohtainen apu ja ikääntyvät henkilöt

Iäkkäiden henkilöiden palvelut järjestetään sosiaalihuoltolain mukaan silloin kun avun tarve johtuu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista.

Ikääntyvällä vaikeavammaisella henkilöllä on ensisijaisesti oikeus sosiaalihuoltolain mukaisiin normaalipalveluihin.

Henkilökohtainen apu ja omaishoidontuki

Omaishoidontuki on ensisijainen, mikäli vammaisen henkilön avun tarve tulee tyydytetyksi omaishoidontukijärjestelmällä. Omaisten antama hoiva ja huolenpito eivät ole lain tarkoittamaa avustamista, eikä sitä toteuteta henkilökohtaisen avun turvin. Henkilökohtainen apu annetaan ensisijaisesti kodin ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan.

Omainen avustajana

Henkilökohtaisen avun tavoitteena on itsenäisyyden ja osallisuuden edistämistä. Laki ei pääsääntöisesti mahdollista avustettavan henkilön omaisen tai läheisen toimimista henkilökohtaisena avustajana. Omaisten toimiminen avustajana on mahdollista vain poikkeustilanteissa. Pääsääntöisesti omainen toimii omaishoitajana mikäli vammaisen henkilön tarve painottuu hoivaan ja hoitoon.

Esimerkkejä erityisen painavasta syystä voi olla äkillinen avun tarve tai vammaan tai sairauteen liittyvät erityiset syyt. Vakiintuneita työsuhteita voidaan jatkaa, jos se on vaikeavammaisen henkilön edun mukaista.

HENKILÖKOHTAISEN AVUN MYÖNTÄMISKRITEERIT

Vaikeavammaisen henkilö

Henkilökohtaista apua järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua suoriutuakseen päivittäisistä toiminnoista kotona ja kodin ulkopuolella, eikä avun tarve johdu

pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista. Henkilöä ei voida kuitenkaan rajata henkilökohtaisen avun ulkopuolelle minkään vamman, sairauden, diagnoosin tai iän perusteella.

Oikeus henkilökohtaiseen apuun rajautuu välttämättömään avun tarpeeseen niille vaikeavammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat runsaasti toisen henkilön apua eri toiminnoissa ja niille, joiden avuntarve on toistuvaa mutta määrällisesti vähäisempää.

Henkilön kyky määritellä avun sisältö ja toteuttamistapa

Henkilökohtainen apu on palvelu, joka tukee vaikeavammaisen henkilön omia valintoja ja hänen omaehtoista toimintaansa, mikä puolestaan edellyttää häneltä kykyä määritellä avun sisältö ja toteuttamistapa. Vammaisen henkilön on siis ilmaistava, minkälaista apua hän tarvitsee. Kuulemisen tulee tapahtua riittävällä ammattitaidolla. Apua voi pyytää muun muassa läheisiltä, mutta oman tahdon ilmaiseminen pitää myös olla turvattu avustamistilanteessa. Oman äänen voi ilmaista myös erilaisia kommunikaatioapuvälineitä käyttäen.

Avun tarve ei perustu pääasiassa hoitoon, hoivaan tai valvontaan

Jos henkilön avun ja avustamisen tarve perustuu pääasiassa hoitoon, hoivaan tai valvontaan, apu järjestetään pääosin muiden sosiaali- ja terveystalvelujen kautta, esimerkiksi omaishoidon tuen, kotipalvelun tai erityishuollon palvelujen avulla.

PALVELUTARPEEN SELVITTÄMINEN JA PALVELUSUUNNITELMA

Henkilökohtaisen avun tarpeen selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen, kun vammaisen henkilö, omainen, muu henkilö tai viranomainen on ottanut yhteyttä vammaispalveluosastoon palvelujen saamiseksi.

Henkilökohtainen apu voidaan myöntää vaikeavammaiselle vaasalaiselle hakemuksesta. Hakemus osoitetaan vammaispalvelun sosiaalityöntekijälle tai sosiaalihojaajalle.

Sosiaalityöntekijä/sosiaalihojaaja arvioi yhdessä vammaisen henkilön kanssa, hänen läheistensä, ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa päivittäisen avun tarpeen ja määrän.

Sosiaalityöntekijä/sosiaalihojaaja laatii yhteistyössä em. tahojen kanssa palvelusuunnitelman asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 7 §:n mukaan. Vammaisen henkilö voidaan myös osoittaa lääkärin tai muun asiantuntijan tutkimukseen.

Sosiaalityöntekijä/sosiaalihojaaja tekee päätösesityksen, joka pohjautuu asiakkaan kanssa laadittuun palvelusuunnitelmaan. Avustajan tarve arvioidaan yksilöllisesti.

Johtava sosiaalityöntekijä tai vammaispalvelun johtaja päättää henkilökohtaisen avun myöntämisestä.

Päätöstä tehtäessä kiinnitetään erityisesti huomiota seuraaviin asioihin:

- Vamman tai sairauden aste, laatu ja pysyvyys (osoitetaan lääkärinlausunnolla)
- Tarvittavan avun määrä, viikoittainen vaihtelu, ennakoimattomat tilanteet
- Mihin apua tarvitaan. Onko avun luonne sellainen, että henkilö tarvitsee henkilökohtaista apua, vai tarvitseeko henkilö ensisijaisesti hoitoa, huolenpitoa ja valvontaa, jolloin hän

kuuluu esim. kotipalvelun, palveluasumisen, omaishoidon tuen tai erityishuollon piiriin vai tarvitseeko hän laitoshoidoa

- Elämäntilanne ja perhesuhteet
- Edistääkö henkilökohtaisen avun saaminen itsenäistä suoriutumista ja osallistumista
- Mahdollistuuko kotona asuminen
- Mahdollistuuko työssä käyminen tai opiskelu
- Muut mahdolliset tukipalvelut
- Turvallisuus
- Miten henkilö tulee toimeen, mikäli hänelle ei myönnetä henkilökohtaista apua
- Onko palvelu välttämätön

Palvelusuunnitelma on tarkistettava, jos vammaisen henkilön palveluntarpeessa tai olosuhteissa tapahtuu muutoksia sekä muutoinkin vähintään kolmen vuoden välein.

Päätös henkilökohtaisesta avusta on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun vammaisen henkilö tai hänen edustajansa on esittänyt palvelua tai tukitointa koskevan hakemuksen, jollei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pitempää käsittelyaikaa.

HENKILÖKOHTAISEN AVUN JÄRJESTÄMISTAVAT

Henkilökohtaisen avun järjestämistavoista päätettäessä ja henkilökohtaista apua järjestettäessä kunnan on otettava huomioon vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan.

Vaasan kaupungin vammaispalvelu järjestää henkilökohtaista apua eri tavalla:

- Ensisijaisesti henkilökohtainen avustaja-järjestelmällä korvaamalla vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset työnantajan maksettavaksi kuuluvine lakisääteisine maksuineen ja korvauksineen sekä muut kohtuulliset avustajasta aiheutuvat välttämättömät kulut;
- hankkimalla vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalveluita julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta
- järjestämällä palvelun itse tai sopimuksin yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa.

HUOM! Toimimalla itse henkilökohtaisen avustajan työnantajana avustaja-järjestelmällä vammaisen henkilö varmistaa parhaiten, että hänellä on mahdollisimman paljon päätösvaltaa omassa elämässään. Työnantajana hän päättää täysin itsenäisesti kenet hän palkkaa avustajaksi ja minkälaiset työtehtävät avustajalla on. Muissa järjestämistavoissa joku muu kuin vammaisen henkilö toimii työnantajana ja päättää täten myös viime kädessä kenet palkataan avustajaksi.

Vaikeavammaista henkilöä ohjataan ja avustetaan tarvittaessa työnantajuuteen liittyvissä asioissa.